

BILJEŠKE

1. Sve naslove i ulomke iz starokajkavskih tekstova u članku donosimo u suvremenoj grafiji, a u bilješkama prema potrebi u izvornoj. — Bibliografski opis letka: *Popevka od treh chinov Vere, Uffanya, i Lyubavi, koju iz zapovedi Preszvetle Czeszaricze, i Kralyicze Vojaki pod szvetum Messum popevaju*. [Notni zapis sa stihovima.] Stampana vu Bechu pri Tomassu Trattner, 1753. 1 list, vel. 16,9 x 10. — Sign. R. — A 5).
2. Franjo Francev: Isusovci i slavonska knjiga XVIII stoljeća. *Jugoslavenska knjiva*, 6/1922, br. 5, str. 370.
3. Tomo Matic: Život i rad Antuna Kanižlića. U djelu: Pjesme Antuna Kanižlića, Antuna Ivanošića i Matije Petra Katančića. SPH, 26. Zagreb 1940, str. XVIII.
4. Miljenko Belić: Antun Kanižlić (1699—1777). *Obnovljeni život*, 32/1977, br. 4, str. 301.
5. *Bogolyubne pjsme za probuditi u serdcu Griscnika Lyubav Boxju i Mariansku, Sversceno pokajanye od griha, za naucsiti sva otajstva vire, i Poglavitie Kriposti Kerstianske, pivati, ali Sciti velle Koristne*. Sctampano u Tyrnavi, po Leopoldu Berger. Lita 1736. — Sastoji se od dva dijela; prvi sadržava pjesme, a drugi — prozni — upute za bogoljubni život.
6. Ivan Fuček: Književni rad Jurja Muliha. *Vrela i prinosi*, 1983, br. 14, str. 3—65.
7. *Pisanicza duhovna Kerstianskoga Nauka Puna Izpisana*. U Bescu 1734 (I i II izd.).
8. Miljenko Belić: Tko je napisao »Obilato Duhovno mliko«? *Vrela i prinosi*, 1982, br. 13, str. 160.
9. Isto, str. 159.
10. Vidi str. 57 rada navedena u bilj. 6.
11. Isto (navod iz bilj. 139).
12. Olga Šojat: Juraj Muliš (1694—1754) kao kajkavski pisac i kao kulturno-prosvjetni radnik. *Kaj*, 16/1983, br. 5/6. — Nakon pomne analize, ovo dosad nepoznato izdanje, autorica dr Šojat uvrstila je u bibliografiju Muliševih djela, obradivši ga uz izdanje *Pobosne, i Navuchne Popevke*... Stampane vu Zagrebu, po Ivanu Weitz, orsagykom stamparu, leta 1746.
13. *Nebezška hrana* iz 1748. u različnim prerađenim izdanjima ima naslov *Hrana nebezška*.
14. Janko Barlé: *Još o Jurju Mulišu kao glazbeniku*. Sv. Cecilija, 30/1936, sv. 6, str. 194—195.
15. Isti: Juraj Muliš kao glazbenik. »Sv. Cecilija«, 14/1920, br. 5, str. 181—182.
16. *Duhovne jacske poszlovanya apostolszkoga ko szada na drugo leto Duhovni otacz Juraj Muliš Jesuita Missionar Apostolszki, po Horvatszkih szelih obnassa*... Stampane va Gyuri leta 1750. po Greguru Janussu Streibig.
17. Vidi str. 16 rada navedena u bilj. 6.
18. Mecenom mu je bio — primjerice — glinski potpukovnik Ignac Bedeković Komorski. — Vidi Hrvatski biografski leksikon, 1. Zagreb 1983, str. 580.
19. Vrlo je slična gradišćanskoj jački i stihovima bečkog letka štokavsko-ikavska verzija što smo je našli u najstarijem sačuvanom izdanju (III izd. iz 1764. godine) Kanižličeve *Male i svakomu potribne bogoslovice* (I izd. oko 1760), a u gotovu istom obliku pojavljivala se u XIX stoljeću u mnogim izdanjima djela Marijana Jaića: *Vinac bogoljubnih pisama* (I izd. u Budimu 1827).
20. Baltazar Adam Krčelić: *Annuae ili Historija, 1748—1767*. Zagreb 1952, str. 127—128.
21. Vidi str. 30—31 rada navedena u bilj. 12.
22. Kanizije Kurpes: Nekoliko skladatelja franjevačkog reda. Sv. Cecilija, 31/1937, br. 4, str. 121—122.
23. Vidi zaključak (str. 60—61) rada navedena u bilj. 6.

ČLANCI

Stjepan o. Pankracije Vupora

Miroslav Vuk, Zagreb

Povijest hrvatske glazbe, kao i ostalih umjetnosti, ne sastoji se samo od velikih i poznatih imena nego i niza manje poznatih glazbenika, čiji zajednički i pojedinačni skladateljski ili drugačiji glazbeni prilog nije beznačajan, makar se u naše vrijeme često prešućuje, posebno ako se odnosi na crkvenu glazbu. Takav manje poznati hrvatski crkveni glazbenik, kojeg do danas nije spomenula ni povijest hrvatske glazbe, ni enciklopedija, aktivno djeluje već skoro punih 70 godina među najširim slojevima hrvatskog naroda. Jedino je »Sveta Cecilija« u nekoliko navrata pisala o franjevcu o. Pankraciju kao orguljašu i graditelju orgulja. Međutim o. Pankracije nije samo vrstan orguljaš nego i nenadmašiv improvizator na orguljama, graditelj harmonija i orgulja, skladatelj, zborovođa i dirigent. Zbog njegove skromnosti i strogog pridržavanja redovničkih regula o njemu šira glazbena javnost malo zna, premda je u 70-tak minulih godina aktivnog bavljenja crkvenom glazbom postigao zavidne rezultate ostvarivši očite i značajne duhovne i materijalne vrijednosti.

Rodio se 5. svibnja 1897. godine u Knegincu kod Varaždina od oca Mije i majke Katarine r. Boronić. Nakon završene osnovne škole odlazi po svojoj želji

u Varaždin i stupa u franjevački red 16. kolovoza 1913. godine.

U rodnoj kući je već u najranijem djetinjstvu došao u dodir s glazbom jer su otac i oba strica bili vrlo glazbeni, posebice najstariji stric, orguljaš, koji je imao glasovir i harmoniku 1909, što je u ono vrijeme bila velika rijetkost na selu.

U franjevačkom sjemeništu u Varaždinu je mladić Stjepan došao i službeno u dodir s glazbom, pa kako je posjedovao apsolutni glazbeni sluh i glazbeno pamćenje, brzo je bez ičije pomoći i stručnih savjeta svladao osnove glazbene teorije i osnove tehničkih zakonitosti u sviranju na harmoniju, a kasnije i na orguljama. Njega je kao i mnoge poznate glazbenike i skladatelje u mladosti, resila vrlina marljivog i upornog prepisivača skladbi za orgulje raznih autora od renesanse do naših dana. Uvijek znatiželjan, žedan novog znanja, u tom prepisivanju se i strogo stručno samoobrazovao, naučivši harmoniju i kontrapunkt kao i tehniku skladanja. To prepisivanje bilo mu je i zoran vodič u shvaćanje i doživljavanje estetskih vrijednosti pojedinih skladbi za orgulje ili razne zborove od Frescobaldija preko Bacha i Francika do naših dana.

Posjedovao je izrazitu duševnu i tjelesnu snagu, jer nametnuvši si dragovoljno svećenički i strogi redovnički život, zaređen je za svećenika 29. lipnja 1921. u Zagrebu, želio je uz to biti dobar orguljaš. Zbog toga je svaki dan po nekoliko sati vježbao sviranje na orguljama, a kako je svirajući osjetio da su gotovo svake druge orgulje na kojima je imao priliku svirati neupotrebljive, zbog raznih tehničkih manjkavosti i dotrajalosti, došao je do spoznaje da i najbolji svirač, orguljaš, ne može ništa učiniti, lijepo svirati, ako su orgulje neispravne mehanički ili akustički. Uvidio je da nitko ne održava i ne obnavlja orgulje u većini crkava gdje je svirao. Zato se odlučio sam osobno prihvatiti i toga posla, popravka orgulja. Nije ni slutio koliko će patnji, neprilika i omlažavanja doživjeti za života upravo zbog ove svoje plemenite i sasvim opravdane odluke. I opet je trebalo učiti! Uz čitanje stručne literature, trebalo je nabaviti stolarski alat, trebalo je volje i još više odricanja, novih znanja iz stolarstva, limarstva, mehanike i akustike kako bi se sve ovo racionalno iskoristilo u praksi. U početku ove svoje plemenite djelatnosti o. Pankracije je samo popravljao harmonije i orgulje u samostanima u kojima je u određeno vrijeme živio i djelovao. Kasnije je prema materijalnim mogućnostima pojedinih samostana proširivao pojedine orgulje gradeći i dodavajući im nove registre i manuale.

O. Pankracije Vupora

Ipak o. Pankracije je u prvom redu virtuoz na orguljama i nenadmašiv improvizator, stručan zborovođa, dirigent i nezamjenjiv pučki orguljaš. Marljivim, savjesnim i dugogodišnjim napornim vježbanjem postao je priznat, a ipak malo poznat koncertni majstor na orguljama. Održao je svoje samostalne koncerte na orguljama na kojima je uz skladbe raznih autora izvodio i svoje improvizacije. Upravo u tom improviziranju dolazila je do izražaja njegova stvaralačka snaga i smisao za lijepo i plemenito, nadahnuto ozbiljnost, a ipak radosno i veselo. Velika je šteta za hrvatsku glazbenu povijest što nisu sačuvani barem djelomični snimci s tih koncerata od kojih su najznačajniji bili u Varaždinu, Zagrebu, Vukovaru, Našicama, Osijeku, Trsatu, Ogulinu itd.

Kao mladi svećenik počeo je organizirati crkvene pjevačke zborove i na taj način širiti i njegovati cecilijanske ideje u crkvenoj glazbi. Tako je kao orguljaš i zborovođa djelovao: 1921—1925. u Varaždinu, 1925/26. na Trsatu, 1926/27. u Karlovcu, 1927/28. u Klanjcu, 1928/29. u Varaždinu, 1929—1931. u Našicama, 1931—1938. u Zagrebu, 1938/39. na Trsatu, 1939—1941. u Klanjcu, 1941—1948. u Zagrebu, 1948—1951. u Karlovcu i Jastrebarskom, 1951—1956. u Čakovcu, 1956—1980. u Varaždinu gdje 1980. prestaje aktivno orguljati. U razdoblju 1943—1948. osim vršenja dužnosti orguljaša i zborovođe u franjevačkoj crkvi sv. Franje na Kaptolu bio je orguljaš i zborovođa u crkvi

sv. Katarine i posebno pod dirigentskim vodstvom Franje Dugana, orguljaš u crkvi sv. Marije. Poznati su bili i njegovi brojčano veliki i kvalitetni dječji zborovi koje je vodio u Zagrebu, Varaždinu i Čakovcu.

Kao tradicionalni pučki orguljaš bio je jedan od rijetkih kantora koji je kod vođenja pučkog crkvenog pjevanja znao da svojom nenametljivošću u pratnji na orguljama ponese i digne do ushićenja sve prisutne u crkvi. Nezaboravna su njegova sviranja kod pučkih misa za božićne i novogodišnje blagdane, u korizmi ili na Uskrs, a posebice o blagdanima Blažene Djevice Marije, te na Mariji Bistrici i Trsatu. Na svim proštenjima bio je rado viđen gost-orguljaš.

Kao skladatelj skladao je 12 misa od kojih se čuvaju u glazbenom arhivu franjevačkog samostana na Kaptolu 9 u Zagrebu:² *Missa (in C) za troglasni muški zbor*, *Hrvatska misa (u C) za četveroglasni muški zbor*, *Kratka hrvatska misa (u B) za četveroglasni mješoviti zbor*, *Hrvatska misa (u G) partitura*, *Hrvatska misa (u Es) partitura*, *Bože svo dolazimo (u E) za dva glasa i orgulje*, *K tebi grne narod vjeran (u B) za puk i orgulje*. (Svih 12 misa pronašao je i popisao blagopokojni prof. Ladislav Šaban³). Skladao je: »Litanije lauretanske« (u G) za četveroglasni muški zbor i tenor solo, »Litanije lauretanske« (in Es) za dvoglasni muški zbor, »Tantum ergo« za četiri muška glasa, »Tko sreću shvaća« za četiri muška glasa, »Uskrsnuh i još sam s vama« (u B) za četveroglasni mješoviti zbor, »Ljere čiste« (u As) za četveroglasni muški zbor, »Za Spasiteljem« (u Es) za pučko pjevanje i orgulje, »O Isuse« (u E) za pučko pjevanje i orgulje, »Naša srca vatrom gore« (u B) zadva glasa i orgulje, »Tota pulchra es Maria« (u A), koral, harmonizacija, »Čvrsta vjera dušom žije« (u Es) za dva glasa i orgulje, »Svetom Antunu« (u As) za pučko pjevanje i orgulje, »Svetom Antunu« (u F) za dva glasa i orgulje »Ako čudo tražiš gle« (u d) za pučko pjevanje i orgulje. Bez sumnje najuspjelije mu je skladateljsko djelo »Ulazne pjesme za mise za sve nedjelje kroz čitavu crkvenu godinu«. Istaknimo i njegovu skladbu za četveroglasni mješoviti zbor i orgulje »Zadrhta Sion, obzorje planu«. Napisao je na stotine uspješnih harmonizacija raznih napjeva, crkvenog i svjetovnog sadržaja, za različite zborove »a cappella« i uz pratnju orgulja. U rukopisnoj zbirci »Preludiji« zabilježio je preko 200 vlastitih kraćih skladbi. Upravo u ovim skladbama temeljenim na baroknoj polifoniji i klasičnoj harmoniji, smijemo i možemo o. Pankracija nazvati našim anonimnim hrvatskim pučkim Bachom!⁴ Spomenimo neke od ovih skladbi: »Musseta« (u F) za orgulje autograf, »Božićna igra« (u F) za orgulje autograf, »Gavotta« (u F) za orgulje autograf, »Božićna« (u F) za orgulje autograf.⁵ Napisao je i dva vrlo uspješna »Dudaša« u A i F duru obradivši međimurske pučke božićne melodije. Mnogo njegovih skladbi, harmonizacija i obrada nalaze se u unikatima kod njegovih mnogobrojnih učenika diljem Hrvatske. U Varaždinu je 1975. izdao pjesmaricu marijanskih popijevaka pod naslovom: *Kraljici neba i zemlje!* U uvodu je napisao: »Vse ima tebe rad govoriti tvoju falu, pak čuj i moj sad glas, primi od mene ovaj mali dar, kojim želim proširiti tvoju slavu i dati falu!« Zatim nadodaje: »Ove pjesme sakupljene su za privatnu porabu. Želja je moja, da se sačuva pučko pjevanje. To je glavna svrha ove pjesmarice sa notama. Pjesme u ovoj pjesmarici pjevaju se uglavnom u franjevačkoj crkvi i okolici u Varaždinu. Došao sam do žalosne činjenice da uvadanjem novih pjesama pasao je vrlo težak, a uspjeh nikakav. Kod toga uvadanja nove se pjesme ne nauče, a stare zaboravljaju i više nema pravog pučkog pjevanja. Želja je moja da se ove pjesme pjevaju ne samo u crkvi, nego i kod kuće kršćanskih obitelji te će mnogi u njima svoje smirenje duše i zadovoljstva naći.« U toj pjesmarici nalazi se 45 jednoglasnih i dvoglasnih marijanskih popijevaka. I danas taj prezaslužan i preštovan — vječiti mladić — o. Pankracije koji će

uskoro ući u svoje životno desetljeće, prebogato trudom i naporom kao i glazbeno stvaralačkim plodovima na svim poljima crkvene glazbe, još uvijek stvara i ostaje ubogi siromašan sin svetoga Franje, siromašan u materijalnim dobrima, ali bogat u svojem miru i plodonosnim godinama. Nestretan je jedino u tome što za života nije učinio još više na području crkvene glazbe i glazbene umjetnosti općenito, ali kao graditelj orgulja morao je prečesto imati u ruci čekić i dlijeto i druge stolarske alate.

Koliko je on za života očistio i isprašio orgulja diljem — lijepe naše, — koliko je načinio drvenih svirala svih profila i veličina, koliko limenih je rastavio i zamijenio im istrošene dijelove, koliko ih je ugodio (uštimao), ... ? Citav svećenički i redovnički život radio je marljivo i s oduševljenjem vrlo stručne i umjetničke poslove. Tako visoko kvalitetan stručnjak i umjetnik bio je toliko skroman da se za njega nije ni znalo da radi i po noći.

Tako je u Našicama u franjevačkoj crkvi izradio na orguljama novi sviraonik, postavio registre u praktičnije položaje radi dobivanja kvalitetnijeg zvuka. U Varaždinu je proširio sviraonik s dva na tri manuala dodavši svoje sobne orgulje, koje je izradio u Zagrebu. Novi električni sviraonik nabavljen u Italiji sam je postavio i spojio s ostalim dijelom orgulja. Obnovio je orgulje u Cerniku mijenjajući istrošene dijelove i svirale. U Požegi je potpuno obnovio čitave orgulje po vlastitim nacrtima. U Kotoribi, Donjem Vidovcu i Svetoj Mariji na Muri postavio je električne motore, izradio cijevi, postavio ih spojivši motor s mijehom i tako uveo novi jednostavniji i ekonomičniji način dovoda zraka u mijeh od orgulja. Uz ovo je bilo potrebno prilagoditi i ostali mehanizam u svakim orguljama za kvalitetnije funkcioniranje prilikom sviranja, što je o. Pankracije uspješno obavio i prilagodio. U Čakovcu je vlastitim rukama probio zid od 2 metra da bi mogao postaviti cijev za dovod zraka u mijeh. Slično je učinio u Osijeku, Virovitici, Karlovcu, Slavanskom Brodu ... Potpuno je obnovio novim sviralama orgulje u Bedekovčini, Mađarevu, Zlataru i Macincu ... Zahvaljujući samo njemu, njegovoj neograničenoj dobroti i radinosti mnoge crkve nisu ostale poslije rata bez — kraljice glazbala —. Mnogim župama i samostanima zagrebačke nadbiskupije prištedio je svojim besplatnim stručnim radovima milijunske iznose, koje bi inače trebalo predati za popravke vanjskim majstorima graditeljima orgulja.

Posebno mnogo vremena, znanja i rada utrošio je za orgulje u samostanskoj crkvi svetog Franje u Zagrebu na Kaptolu. Za stotine istrošenih harmonija izradio je i mijenjao jezičce (piske), određivao ili izoštravao intonaciju i dodavao nove registre izradene vlastitim rukama.

Unatoč svim tim zaslugama za očuvanje naše duhovne i materijalne hrvatske glazbene baštine, unatoč tako bogatom glazbenom djelovanju među najširim slojevima hrvatskog naroda, o. Pankracije ostao je od mnogih nezapažen, prešućen i obezvrjeđen. Ali, njegovi vjerni suradnici, učenici, štovatelji i prijatelji uvijek su s oduševljenjem slušali njegovo sviranje-improviziranje. Tako je u Varaždinu samostanski službenik Franjo Črep — varaždinski Francek — svake godine na blagdan sv. Stjepana prvog mučenika u rane popodneve sate zaželio i zamolio o. Pankracija da mu na orguljama svira svoje famozne Dudaše. Francek navodi da su prsti o. Pankracija poletjeli nevidljivom brzinom po tipkama orgulja — kao ptice lakih krila, — orgulje zagrmljele posebnim milozvučjem⁶ i začula se tiha pastirska žveglica i fučkica, pjev slavuja i kosa, nježan pjev mladom Kralju koji je postajao sve glasniji, sve življi i radosniji, divne melodije nikad naslušane koje samo jednom na godinu izbijaju iz srca i pod prstima o. Pankracija pretvaraju se u zanosnu himnu svete radosti.

Da, mnoge je premnoge nesretne i tužne o. Pankracije upravo svojom svirkom rezvedrio, razveselio, ushitio!

Neka ovaj skroman prikaz plodonosnog života u djelovanju i stvaralaštvu o. Pankracija bude bar skromna zahvala, javno priznanje, iskrena čestitka u povodu skore devedesetgodišnjice te naše hrvatske »veličine-malenih«, u sviri veće od mnogih tzv. velikih.

BILJEŠKE:

1. Otac Benjamin Balaško:
Vupora Stjepan, o. Pankracije, »Curriculum vitae«.
Pismo iz Varaždina od 26. VI. 1985.
2. Otac Antun Jesenović:
Podaci o skladbama o. Pankracija Vupore.
Pismo iz Zagreba od 8. VII. 1985.
3. Otac Benjamin Balaško:
Pismo iz Varaždina od 8. VIII. 1985.
4. Autorski rukopis unikat.
5. Otac Pero Kinderić:
Podaci o skladbama o. Pankracija Vupore.
Pismo iz Koprivnice od 17. III. 1986.
6. Otac Benjamin Balaško:
Pismo iz Varaždina od 10. VII. 1985.

MEĐIMURSKI ORGULJAŠI

Andrija Lesinger

Miroslav Vuk, Zagreb

(Svršetak)

Čak su ih vukli i tjerali i iz crkve. Goričanom se prolomio vrisak i plač, jer su svi uhapšeni bili odmah tjerani u Čakovec, a kasnije mnogi u Njemačku. Neki od ovih ljudi više se nisu vratili svojim i tuga je trajno zavladała župom i selom. Orguljaš Lesinger

izbjegao je hapšenje na neobičan način. Ušao je u ormar od orgulja i sakrio se iza svirala.⁶ Nakon rata u spomen umrlih i nestalih župljana, po starom običaju i obavezi, ispjevao je »spričavanje«. Župljani su to nazvali »Tužna pjesma«⁷ a on sam je rekao da je to njegovo najtužnije spričavanje.